

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

ПИТАННЯ ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ПОМИЛУВАННЯ

Староконь Ю. М.

*студентка II курсу Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Сенько В. В.

*викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

На сучасному етапі розвитку української держави політика у сфері кримінального права в першу чергу спрямована на те, щоб кожен, винний у вчиненні злочину, був притягнутий до кримінальної відповідальності і поніс відповідне законне покарання. Але застосування виключно каральних заходів не забезпечить стовідсоткового результату у процесі боротьби зі злочинністю. Разом із основними принципами кримінального права як законність, справедливість, невідворотність покарання, має місце також і застосування не менш важливого принципу як гуманізм. Проявом гуманізму у кримінальному праві є нормативне закріплення на законодавчому рівні інституту звільнення від покарання та його відбування. В межах цього інституту складним та дискусійним є питання застосування помилування.

Актуальність даного питання обумовлена тим, що інститут помилування засуджених існує та функціонує майже в усіх країнах світу незалежно від форми правління, державного устрою та правової системи. У кожній країні він має свої особливості застосування. Але незважаючи на те, що помилування практикується по всьому світу та вчені-правознавці своїми дослідженнями зробили значний внесок з цього питання, деякі аспекти проблематики застосування помилування й надалі залишаються дискусійними та невирішеними. Досвід застосування до осіб помилування за законодавством зарубіжних країн не достатньо вивчений. Практика застосування порядку помилування в Україні є ще більш проблемним питанням.

Метою роботи є дослідження інституту помилування, порядку його застосування зокрема в Україні, надання пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства з питання помилування.

Серед українських науковців-правників, які останнім часом займалися дослідженням проблеми правового механізму реалізації права помилування можна назвати таких, як І.Г. Богатирьов, В.Г. Гончаренко, О.П. Горох, А.А. Музика, Є.О. Письменський, С.М. Школа та інші [1].

Розглядаючи правову політику у сфері протидії злочинності як на території нашої держави, так і в інших державах світу, можна дійти висновку, що її основними рисами є гуманізація, індивідуалізація та економія кримінальної репресії, власне цьому й сприяє

звільнення від відбування покарання [1]. Здійснення помилування у всьому світі вважається проявом милосердя щодо особи, яка скоїла злочин. І водночас є дієвим стимулом для виправлення осіб, які відбувають кримінальне покарання.

Інститут помилування відомий людству ще часів появи державної влади й системи правосуддя. На сьогодні цей інститут зберігається в більшості держав світу і закріплений у міжнародних актах. Зазвичай, конституційне право помилування надається главі держави. Але в деяких федеративних державах його надають також главі суб'єкта (регіону) федерації. Так, наприклад, у США за провини, які перебувають під юрисдикцією будь-якого штату, правом помилування наділений губернатор відповідного штату [1].

В Україні право просити про помилування має будь-який засуджений, незалежно від тяжкості вчиненого ним злочину, якщо обвинувальний вирок набрав законної сили, а надати помилування може виключно Президент України (п. 27 ч. 1 ст. 106 Конституції України) [2]. Відповідно до ст. 87 Кримінального кодексу України Президент України здійснює помилування лише стосовно індивідуально визначеної особи [3]. Питання, пов'язані із застосуванням помилування, регулює відповідне Положення про порядок здійснення помилування (далі – Положення) [4]. Пункт 2 цього Положення визначає, що помилування засуджених здійснюється у вигляді 1) заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше 25 років, відповідно до ч. 2 п.4 Положення клопотання про помилування при цьому може бути подане після відбуття особою не менше 20 років призначеного покарання; 2) повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань [4]. Ознайомившись з даним Положенням, можна побачити відсутність можливості здійснювати помилування у вигляді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, як це було зазначено в попередніх його редакціях. Відповідно до ст. ст. 85, 87 Кримінального кодексу України не передбачають в якості видів помилування заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким.

О.П. Горох зазначає, що таке рішення законодавця не є обґрунтованим. Такий шлях вдосконалення законодавства не є раціональним та прогресивним, оскільки деякі особи, які відбувають покарання за вчинення особливо тяжких злочинів, в силу своїх індивідуальних та психологічних характеристик потребують не повного чи часткового звільнення від покарання, а саме заміни покарання чи його невідбутої частини більш м'яким. Таким чином, такий вид помилування як заміна невідбутої частини покарання більш м'яким потребує свого відновлення у Положенні про порядок здійснення помилування. Водночас, з метою узгодження законодавства у цій сфері, ст. 87 КК України має бути доповнена тим самим положенням, а саме можливістю здійснення актом про помилування заміни невідбутої частини покарання на більш м'яке [5].

Особа звільняється в разі її помилування безумовно від призначених їй покарань, оскільки помилування з випробувальним строком не передбачено чинними нормативно-правовими актами України. Це викликало певні дискусії серед науковців, адже в разі звільнення особи не виключено вчинення нею нового злочину повторно. З цього приводу Є.О. Письменський зазначає, що в разі помилування особи є певні ризики продовження нею протиправної поведінки [6]. З цього приводу А.А. Музика пропонує впровадити «умовне» помилування. Як зазначає науковець, умовність полягатиме в тому, що засуджений не буде звільнений остаточно, а невідбуте покарання або частина невідбутого покарання для нього стане «випробувальним строком». Якщо винуватий упродовж цього часу вчинить будь-яке кримінальне правопорушення, то суд повинен призначити йому остаточно покарання згідно з правилами призначення покарання за сукупністю вироків [7]. Запропонований підхід підтримують також і такі правники, як С.М. Школа [8], І.Г. Богатирьов [9] та інші.

Також серед науковців є ті, хто дотримуються ідеї ліквідації інституту помилування загалом. Наприклад В.Г. Гончаренко зазначає, що інститут помилування підлягає скасуванню як прояв образливої для людської гідності феодально-монархічної необмеженої влади, що грубо порушує закріплений Конституцією поділ функцій влади і нехтує принципами демократичного судочинства, перешкоджає утвердженню дійсно персонального і гласного обґрунтованого безпосереднього звільнення від покарання з урахуванням інтересів засудженого, потерпілого і суспільства в цілому у межах здійснення справедливого правосуддя. Помилування фактично здійснюється келійно, не прозоро і заочно особами з неконституційних органів за мінімальної й опосередкованої участі Президента в цьому процесі, що створює сприятливе підґрунтя для корупції [10].

На нашу думку, інститут помилування в Україні має право на існування, але на сьогодні він потребує значного вдосконалення. Значної уваги варто приділити питанню, чи відповідає інститут помилування Конституції України. Відповідно ч. 1 ст. 124 чітко зазначено, що правосуддя в Україні повинно здійснюватися виключно судами, а привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Очевидно, що призначення особі покарання та звільнення від нього крім суддів, не може здійснюватися ніким. Тому можна вважати неконституційним призначення покарання судом у межах наданих йому функцією правосуддя, натомість звільнення від нього – іншим органам, які не є органами правосуддя та фактично привласнюють функцію суду. Клопотання про помилування засудженого разом з необхідними документами надсилаються до Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород Офісу Президента України. Відповідно до п. 8 Положення попередньо вони мають бути

розглянуті Комісією при Президентові України у питаннях помилування (далі – Комісія), до складу якої входять висококваліфіковані юристи, громадські діячі, політики та представники творчої інтелігенції. Про клопотання, які не підлягають задоволенню, Департамент повинен доповісти Комісії, відповідно до п. 10 Положення, а Комісія в свою чергу доповідає Президентові України (п. 12 Положення). Отже, до функцій Президента України Положенням віднесено лише помилування засуджених за рішенням Комісії, а функція відмови в помилуванні повністю належить до компетенції Комісії, що вочевидь суперечить Конституції України. Позитивною практикою з цього питання є досвід здійснення помилування в Республіці Польща (ст. 139 Конституції та ст. ст. 560–568 Кримінально-процесуального кодексу Польщі [11], де суд, тобто судді та засідателі, які постановили вирок, розглядають клопотання про помилування відповідно до ст. 561 КПК Республіки Польща у строк до двох місяців з дня його одержання. При цьому враховується: поведінка засудженого після проголошення вироку, стан його здоров'я і сімейний стан, відшкодування заподіяних злочином збитків, строк відбутого покарання та особливі події, що відбулися після винесення вироку і стали підставою для звернення із поданням про помилування.

Тобто, в Україні здійснення помилування засуджених сконцентровано не в органі державної влади, а допоміжних (дорадчих) органах, які не повинні мати владних повноважень, що суперечить Конституції України. На нашу думку, правовий механізм реалізації помилування в Україні потребує значного вдосконалення, з урахуванням позитивної практики зарубіжних країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. М.Д. Денисовський, І.О. Томчук. Здійснення помилування за законодавством України та зарубіжних країн: проблемні аспекти // Часопис Київського університету права. – 2020. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/306/291/>
2. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.04.2022).
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 23 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.04.2022).
4. Про Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015: станом на 26 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text> (дата звернення: 26.04.2022).

5. Горох О.П. Актуальні проблеми здійснення помилування в Україні. Eurasian Academic Research Journal. 2016. № 2 - С. 41–46. С. 43.
6. Письменський Є.О. Про пошук нових підходів до забезпечення ефективності застосування помилування. Ефективність кримінального законодавства: доктринальні, законотворчі та правозастосовні проблеми її забезпечення : матер. міжнарод. наук.-практ. кругл. столу (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / укладачі: Л.М. Демидова, К.А. Новікова, Н.В. Шульженко. Харків : Константа, 2019. С. 186–189. С. 187.
7. Музика А.А. Право помилування в Україні: актуальні питання. Актуальні питання вдосконалення процедури помилування : зб. матеріалів круглого столу. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2016. С. 33–37. С. 35.
8. Школа С.М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення в Україні : дис. канд. юрид. наук :12.00.08. Київ, 2003. 248 с. С. 121–122.
9. Богатирьов І.Г. Наукова дискусія щодо проблем застосування інституту помилування до засуджених в Україні. Вісник прокуратури. 2016. № 1 (175). С. 101–108. С. 106.
10. Гончаренко В.Г. Правовий статус і процесуальні аспекти інституту помилування. Вісник Академії адвокатури України. 2010. С. 45–49. С. 48.
11. Кодекси Польщі. Кримінальний кодекс. Кримінально процесуальний кодекс. Кримінально виконавчий кодекс.: Penal Reform International, 1998. 180 с.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ КОНТРАБАНДИ ТРАНСПЛАНТАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ТА ІНШИХ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

Субот Н.І.

*аспірантка кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Розвиток суспільних відносин та проникнення глобалізаційних процесів у різні діяльнісні сфери держави на тлі кризових явищ економіки, призводить не лише до позитивних зрушень, а також є і чинником формування нових феноменів злочинності.

Злочинність є вмонтованою у суспільне життя, оскільки вона являється продуктом життєдіяльності суспільства, а її детальне вивчення важливе для розроблення рекомендацій щодо боротьби зі злочинністю та її запобігання.

Для формування загального уявлення про феномен злочинності у сфері контрабанди трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини необхідно визначити початкові опорні елементи, які притаманні злочинності. Такими